

Bezpečnostně-politické poměry na Hlučínsku očima pořádkového aparátu v první polovině 30. let 20. století¹

Ivana Kolářová

Ivana Kolářová: The security-political situation in the Hlučín region as seen by the security apparatus in the first half of the 1930s

The study documents and analyzes the structure and operation of the state police and gendarmerie in the Hlučín region at the time of the territorial reform of the Hlučín district in 1929 after the parliamentary elections in May 1935. Attention focuses on the state-security agenda of the security apparatus, taking into account the important social milestones of the given period. The text further describes various forms of pro-German agitation and the main features of the security-political situation in the region, with the aim of capturing the specifics and differences of the development in the Hlučín region compared to other border regions.

Key Words: Hlučín region, Silesia, police, gendarmerie, nazism, security

Specifický územně-správní, politický i společenský vývoj na Hlučínsku v první polovině 20. století dlouhodobě budí pozornost jak badatelů, tak publicistů. Škála odborné literatury věnované danému tématu je dnes již poměrně široká. K dosud podrobněji nezmapovaným otázkám patří činnost československého bezpečnostního aparátu v tomto exponovaném regionu.

Předkládaná studie, navazující na obdobně zaměřený výzkum pro léta 1920–1929,² si klade za cíl zdokumentovat a analyzovat působení státní policie a četnictva v oblasti Hlučínska v době od územní reformy hlučínského okresu roku 1929 po květnové parlamentní volby roku 1935. Pozornost se zaměřuje na státně-bezpečnostní agendu pořádkového aparátu a na hlavní aspekty každodenní koexistence četníků a policistů s místním obyvatelstvem. Reflektován je vliv nejdůležitějších společenských mezníků daného období (sčítání lidu 1930, nástup nacismu v Německu 1933, parlamentní volby 1935) na bezpečnostně-politickou situaci v regionu.³

Pramenná základna se opírá zejména o dokumenty z provenience bezpečnostního aparátu, přičemž konkrétně se jedná o fondy *Ministerstvo vnitra – stará registratura* a *Generální velitel četnictva* uložené v Národním archivu v Praze, o fond *Zemské četnické velitelství Brno* v Moravském zemském archivu v Brně a o fond *Policejní ředitelství Moravská Ostrava* v Zemském archivu v Opavě. Doplnkově využíváme agendu správních a justičních orgánů.

Předmětem zájmu tedy je území Hlučínska v původních hranicích z let 1920, resp. 1923.⁴ Co se týče správního uspořádání, daný celek byl v roce 1929 rozdělen připojením

1 Studie vznikla na základě finanční podpory Slezské univerzity v Opavě v rámci projektu Studentské grantové soutěže č. SGS/10/2015 s názvem *Společenské a bezpečnostně-politické poměry na Hlučínsku ve 30. letech 20. století optikou pořádkového aparátu*.

2 Ivana KOLÁŘOVÁ, *Bezpečnostně-politické poměry a působení pořádkových složek na Hlučínsku ve 20. letech 20. století*, Slezský sborník 113, 2015, s. 89–102.

3 Srov. Ondřej KOLÁŘ, *Státní pořádkové složky na Chebsku v době první Československé republiky*, Praha 2016; Kateřina MAŠTALÍŘOVÁ, *Četnické stanice na Teplicku v období první republiky* (bakalářská práce), Ústí nad Labem 2009; Pavel ZÁLEŠÁK, *Četnictvo v okrese Hodonín 1918–1939* (bakalářská práce), Brno 2013.

4 V únoru 1920 byla k ČSR připojena jižní část historického Ratibořska, dnes označovaná jako Hlučínsko.

dvanácti obcí Hlučínska k opavskému okresu,⁵ přičemž okres Hlučín naopak získal pět obcí z politického okresu Bílovec⁶ (přesněji ze soudního okresu Klimkovic).⁷ Provedená správní reforma a vznik země Moravskoslezské měly za cíl omezit politický vliv Němců a těšínských Poláků.⁸ Nesmíme ovšem opomenout, že takovéto nové uspořádání výrazně ovlivnilo rovněž strukturu bezpečnostního aparátu v regionu, jak si ostatně vzápětí ukážeme.

Obvody četnických stanic Velké Hoštice, Koberžice, Oldřšov a Sudice byly totiž k 1. prosinci 1928 vyňaty z politického okresu Hlučín a připojeny k politickému okresu Opava, čímž se jmenované celky podřídily Okresnímu četnickému velitelství v Opavě. Současně pak byly z politického okresu Bílovec vyňaty četnické stanice Děhylov a Třebovice, které se přičlenily k politickému okresu Hlučín a tím se podřídily Okresnímu četnickému velitelství v Hlučíně. Brzy nato došlo také k reorganizaci zdejších četnických oddělení, přičemž doposud fungující oddělení II. Opava bylo dne 31. srpna 1930 zrušeno a jeho dosavadní obvod se rozdělil tak, že politický okres Hlučín připadl k oddělení I. Opava.⁹

Důležitým mezníkem z hlediska vývoje bezpečnostního aparátu se stalo založení četnického pohotovostního oddílu v Hlučíně dne 1. září 1933.¹⁰ Díky služebnímu autokaru šlo o velmi pohyblivý útvar, což pozitivně ovlivnilo výkon bezpečnostní služby a střežení státních hranic.

Další změny se udály v souvislosti s rozmachem motorismu, jelikož zvýšený ruch na veřejných cestách si vyžádal větší pozornost pořádkových orgánů z hlediska bezpečnosti a klidu na silnicích. Proto byla dle výnosu Ministerstva vnitra ze dne 27. dubna 1935 mj. zřízena silniční kontrolní stanice se sídlem v Moravské Ostravě, která zahájila svou činnost 1. května. Její obvod tvořilo 15 politických okresů včetně Hlučína a Opavy.¹¹

Podíváme-li se nyní konkrétně na společenské a bezpečnostně-politické poměry na Hlučínsku od počátku 30. let, poznáme, že první význačnou událostí zasluhující naši pozornost bylo sčítání lidu prováděné roku 1930.¹² Z hlediska pořádkových sil byla problémem zejména

V březnu 1923 následovalo dodatečné přiřazení obcí Hař a Pišť.

5 Byly to obce Hněvošice, Velké a Malé Hoštice, Chlebičov, Chuchelná, Rohov, Koberžice, Strahovice, Třebom, Sudice, Služovice a Vrbka.

6 Jmenovitě se jednalo o obce Děhylov, Dobroslavice, Martinov, Plesná a Třebovice.

7 Dan GAWRECKI a kol., *Dějiny Českého Slezska 1740–2000 I*, Opava 2003, s. 307.

8 Marie GAWRECKÁ, *Němci ve Slezsku*, Opava 2002, s. 126–134.

9 Od počátku roku 1921 existovala dvě četnická oddělení podílející se na správě Hlučínska. Obě byla shodně pojmenována jako opavská, proto se v úřední agendě odlišovala římským číslováním. Četnické oddělení I. Opava zahrnovalo politický okres Opava, četnické oddělení II. Opava zase politické okresy Bílovec a Hlučín. Zemský archiv Opava, *Zemská vláda slezská v Opavě*, inv. č. 2421, č. kart. 5194, sign. XIII/124.

10 Četnické pohotovostní oddíly vznikaly v pohraničí jako mobilní útvary pro rychlé zákroky při sociálních a jiných nepokojích. Zároveň plnily výcvikovou roli, jelikož k nim byli zařazováni zejména četníci nováčci, tzv. četníci na zkoušku. Činnost hlučínského pohotovostního oddílu je bohatě fotograficky dokumentována. Státní okresní archiv Opava, Sběrka dokumentačního materiálu, album Metoděje Rouska.

11 Moravský zemský archiv Brno, Zemské četnické velitelství Brno (dále jen ZČV Brno), č. kart. 459, sign. 409/38, f. 113.

12 K problematice sčítání lidu srov. Pavel KLADIWA, *Národnostní politika na meziválečném Hlučínsku (s důrazem na základní školství)*, Slezský sborník 113, 2015, s. 106–108; P. KLADIWA, *Smýšlením Němci, statisticky Češi. Národnostní klasifikace na meziválečném Hlučínsku*, Časopis Slezského zemského muzea: série B – vědy historické 64, 2015, s. 21–34; Andrea POKLUDOVÁ, „Obranné“ spolky a další viditelní i nezpozorovatelní aktéři při sčítání lidu 1890–1930, *Acta Historica Universitatis Silesianae Opaviensis* 8, 2015, s. 129–162.

dodatečná úřední verifikace údajů uvedených ve sčítacích arších týkající se německé národnosti. Pokud zde panovalo podezření, že sčítaní se pod tlakem německé agitace nepřihlásil k české národnosti, bylo nutné věc přezkoušet. Daným úkolem bylo pověřeno četnictvo.¹³ Neudiví proto, že taková činnost četníků se stávala předmětem kritiky ze strany proněmecky orientovaných kruhů, jako tomu pro ilustraci bylo v případě listu *Volksprese*. Konkrétně můžeme zmínit tři noticky uvádějící na určitých případech, že četnictvo a politická správa v Hlučíně působila na osoby, které se při sčítání lidu přihlásily k německé národnosti, aby svou přihlášku odvolaly. Oprávněnost daného tvrzení byla detailně prošetřena okresním četnickým velitelem v Hlučíně majorem Čeňkem Skrbkem a nadporučíkem Emilem Výkydalem od Okresního četnického velitelství v Opavě.¹⁴

Závěry šetření byly souhrnně podány v relaci adresované Zemskému četnickému velitelství dne 20. dubna 1931. Ani v hlučinském, ani v opavském okrese nebyly dle zprávy zaznamenány stížnosti občanů na postup četnictva. Ve zmíněném dokumentu bylo dále poukázáno na to, že v mnoha případech došlo k uvedení „nesprávné“ národnosti ze strachu před pomstou německých agitátorů. Takto zmanipulovaní jedinci byli podle výpovědi ochotni změnit údaj o národnosti a prosili v daném případě četníky o zachování služebního tajemství.¹⁵

Rovněž okresní hejtman v Hlučíně ve své zprávě ze dne 16. května jednoznačně odmítal, že by bylo s vyslychanými hrubě zacházeno, jím vyhrožováno nebo byla snaha je zastrašit. Docházelo pouze k upozorňování na následky uvedení nesprávného údaje. Dále je negována informace o vyšetřování „dům od domu“ a zdůrazněna oprávněnost jednání v úředním jazyce, jelikož dle posledního sčítání neexistuje v okrese 20 % německá menšina. Články německých novin vinící četnictvo z nesprávného postupu při sčítání lidu, byly tedy posouzeny jako nepravdivé.¹⁶

Co se týče agitačních snah z německé strany, četnická stanice Ludgeřovice kupříkladu informovala nadřízená místa dne 28. listopadu roku 1930 o členské schůzi *Deutsche Nationalpartei* (DNP) konané ve dnech 25. až 27. listopadu. Na shromážděních referoval předseda místní organizace Josef Dworok¹⁷ ve smyslu apelace na zúčastněné stran chování při sčítání lidu. Žádal, aby se přítomní co nejvíce hlásili k německé národnosti kvůli zřízení veřejné německé školy a zavedení němčiny jako úředního jazyka.¹⁸

13 Hlučínsko bylo vládními orgány řazeno mezi regiony, kde vládne analfabetismus, takže sčítací archy musel vyplnit a podepsat sčítací komisař. Při určení národnosti se postupovalo dle tzv. objektivních znaků, tj. s prvořadým ohledem na mateřský jazyk. O správnosti uvedených údajů rozhodoval sčítací komisař. Úřady se striktně držely toho, aby osoby s moravským mateřským jazykem přiznávaly československou národnost, nikoliv německou. Pokud se přesto někomu povedlo udat německou národnost, vyhledali dotyčného počátkem února roku 1931 četníci, aby jej přiměli přihlásit se k československé národnosti. Jestliže ani tehdy nedošlo k žádané změně, musely se ony osoby dostavit k projednání na okresní úřad. Vilém PLÁČEK, *Prajzáci II. aneb Hlučínsko ve staronové vlasti 1920–1938*, Háj ve Slezsku 2007, s. 165–166.

14 Národní archiv Praha, Ministerstvo vnitra–stará registratura (dále jen MV–SR), č. kart. 3947, sign. 13/93/1.

15 MZA Brno, ZČV Brno, č. kart. 439, sign. dův 364/31, f. 1–7.

16 NA Praha, MV–SR, č. kart. 3947, sign. 13/93/1.

17 Dworok, příslušný do Petřkovic, byl dle hlášení bezpečnostních orgánů velmi politicky aktivní, neboť seděl v okresním zastupitelstvu a byl třetím kandidátem za DNSAP při posledních parlamentních volbách. Byl též okresním vedoucím Kulturverbandu a Turnvereinu. (V. PLÁČEK, *Prajzáci II*, s. 151.)

18 ZA Opava, Policejní ředitelství Moravská Ostrava (dále jen PŘMO), č. kart. 312, sign. 2488. Podle vládního nařízení bylo možné používat menšinový jazyk před soudem a úřady pouze v soudních okresech s nejméně 20% menšinou. Údaje získané ze sčítání byly směrodatné také z hlediska požadavků menšin ohledně vlastních škol či knihoven. (V. PLÁČEK, *Prajzáci II*, s. 166.)

Další hlášení četnické služebny v Ludgeřovicích z 5. prosince se opět týkalo činnosti Dworoka, který údajně zamýšlel podat stížnosti na sčítací komisaře, kteří jednají nekorektně a znemožňují „vyplňovati rubriku žádané německé národnosti“. Na schůzi DNP v Ludgeřovicích Dworok vyzýval přítomné, aby trvali na svém prvním udání národnosti a stěžovali si na komisaře, jinak nebude dosaženo žádoucího cíle. Dle zjištění místního četnictva však Dworok nebyl jedinou významnou osobou v Ludgeřovicích, která se podílela na agitačních akcích souvisejících se sčítáním lidu. Starosta obce Josef Kotzur vyslal před příchodem sčítacích komisařů čtyři členy obecního zastupitelstva, aby šli dům od domu a upozorňovali na chystaný příchod úředníků v konkrétní den.¹⁹

Vrchní strážmistr Wolf celkově k situaci v obci poznamenal, že místní lid „je rozeštván tou měrou, tak že sčítací akce se zde brzdí“ a bude probíhat ještě nejméně dva dny. Z hlediska činnosti sčítacích komisařů dle jeho hlášení nebyly zaznamenány žádné přehmaty. Naopak protizákonně vystoupili vůči zmíněným úředníkům dva občané. Horník Jan Kučera z Ludgeřovic prý natolik zanevřel na sčítacího komisaře učitele Vidličku, protože mu nechtěl zapsat německou národnost, že jmenovaného zamknul do kuchyně a nechtěl jej pustit, dokud jeho žádosti nevyhoví. Jakási Klímková pro změnu zase vynadala komisaři důlnímu Škutovi do „cikánů“. Na oba uvedené občany bylo proto podáno udání k soudu.²⁰

Předmětem nejen národnostních, ale i politických roztržek se stávaly také příležitosti spjaté s připomínáním první světové války, kterou zastánci a odpůrci československé státotvorné ideje interpretovali značně rozdílně. To se projevovalo především při odhalování pomníků válečných obětí. Ačkoliv tyto akty zpravidla zaštiťovaly oficiálně nepolitické spolky válečných vysloužilců, v praxi se jednalo o bytostně zpolitizované události, což patrně nejlépe dokládá případ z Ludgeřovic ze září 1932.

Slavnostní „odhalení a svěcení pomníku padlým vojínům“ organizovalo sdružení *Kamaraden Unterstützungsverein gedienter Soldaten*.²¹ Ostravské policejní ředitelství se obávalo zneužití akce k politické a národnostní agitaci, pročež přijalo přísná preventivní opatření. Rozhodnutím policejního ředitele dr. Emila Bači se měly účastnit toliko „*dejší podpůrné spolky vysloužilých vojínů*“, účast zástupců zahraničních asociací byla vyloučena. Policie také zakázala „*písň politického a provokačního obsahu*“ a proslovy představitelů politických stran, „*ježto by tím spolek, dle stanov nepolitický, vybočil z mezí oprávnění stanovami vytčených*“. Uvedený argument byl spíše účelový, jelikož politické aktivity českých vysloužilců, zejména legionářských, sdružení byly obvykle tolerovány.²² Na slavnosti se nesměly objevit prapory v německých a rakousko-uherských barvách ani stranické odznaky.

Na průběh akce vyjma osazenstva místní četnické stanice dohlížela také posila z Petřkovic a dr. Luzar z ostravského policejního ředitelství s agenty Eduardem Malošíkem a Aloisem Vařejkou. Navzdory přijatým opatřením se shromáždění neobešlo bez incidentů, které se následně řešily až na parlamentní půdě. Na jednání rozpočtového výboru poslanecké sněmovny 17. ledna 1933 zazněla stížnost, že ludgeřovičtí četníci Josef Pařcha

19 ZA Opava, PŘMO, č. kart. 312, sign. 2872.

20 ZA Opava, PŘMO, č. kart. 312, sign. 2488/1.

21 Blíže k ludgeřovicckému pomníku viz Jaromír INDRA, *Pomník obětem 1. světové války v Ludgeřovicích*, Vlastivědné listy Slezska a severní Moravy 35, 2009, s. 24–26.

22 Jan MICHL, *Legionáři a Československo*, Praha 2009.

a Josef Veis bezdůvodně zabavili stranické odznaky členům *Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei*

(DNSAP) Alfonsu Böhmovi a Ludvíku Seidlovi, přičemž Seidl měl být slovně i fyzicky inzultován. Následné šetření velitele opavského četnického oddělení majora Zimy daná obvinění nepotvrdilo. Ačkoliv svědecké výpovědi se v řadě detailů rozcházejí, Zima se logicky odvolával na nařízení policejního ředitelství ohledně zákazu odznaků. Insignie DNSAP prý četníci zmíněným mužům odebrali na výslovný rozkaz dr. Luzara, přičemž Seidl, již dříve trestaný za násilné chování, se snažil klást odpor. Böhm na sebe podle Zimy upoutal pozornost četníků již tím, že při hraní státní hymny nesmekl klobouk.

Šetření ovšem zkomplikoval přístup policejního ředitele Bači, který Zimovi neumožnil vyslechnout Luzara, Malošika a Vařejku se sporným odůvodněním, že četnictvo nemá právo vyšetřovat incident, který se odehrál v policejním obvodu. Stanovisko policejního ředitelství následně koncem února 1933 urgoval také zemský četnický velitel v Brně generál Vladimír Putna. Dodatečně zasláné výpovědi zakročujících policistů v zásadě potvrdily Zimovy závěry. Inspektor Eduard Malošík se dokonce vyjádřil, že Seidlovi s Böhmem odňal odznaky on sám, nikoliv četníci. V tomto kontextu působí obvinění četníků z inzultace členů DNSAP jako poněkud zavádějící – místní četníci, kteří byli obyvatelstvu známi, se patrně snaže stávali předmětem jednak kolujících nařčení, jednak cíleně i neúmyslně zkreslovaných polopravd. Trochu překvapuje, že se německo-nacionální politické kruhy nepokusily případ využít k diskreditaci Malošika, který již od poloviny 20. let představoval důležitou figuru československého bezpečnostního aparátu v jihovýchodní části Hlučínska přiléhající k Moravské Ostravě.²³

Jak vidno, zásahy bezpečnostních složek během slavnostních akcí, které pořádaly proněmecky orientované organizace, byly velmi citlivou záležitostí nezřídka diskutovanou též na půdě parlamentu nebo v místním německém tisku. Jakékoliv pochybení ze strany státního aparátu bylo proto vnímáno o to citlivěji a mohlo jen posílit protičeské tendence. Přitom se mnohdy nejednalo ze strany pořádkových sil ani o fyzické, ani o násilné zákroky. K rozpuštění akce stačily pouze formální nesrovnalosti, jak dokazuje například kauza ze Šilheřovic, kdy došlo k zákroku četnictva během oslav u příležitosti založení tamního křesťanského německého tělocvičného spolku dne 22. května 1932.

Místní četnická stanice podala o průběhu slavnosti zprávu okresnímu úřadu, přičemž udala konkrétní osoby, u nichž shledala závady, jako například pořadatele Karla Tomczika či hostinské Františka Gnilky a Lea Pacheho. Výsledkem zásahu četnické hlídky do průběhu akce však byla zároveň jak stížnost Františka Gnilky na postup vrchního strážmistra Aloise Holuši, tak dotaz poslanců Luschky, Kunze, Zajička a Fritschera na ministra vnitra ohledně četnického zákroku při slavnosti v Šilheřovicích.

Akce byla konána v zahradě hostinského Františka Gnilky. Majitel sousedního hostince Leo Pache vyvěsil na slavoobránu před hostincem nápis „*Herzlich willkommen*“. Jelikož Pacheho koncesní listina obsahovala ustanovení, že označení hostince jak z venku, tak zevnitř má být provedeno napřed v jazyce českém, pak v německém, žádal velitel stanice Holuša stažení nápisu. Dále hlídka vstoupila do zahrady, kde syn majitele hostince Max

²³ NA Praha, MV–SR, č. kart. 3930, sign. 13/43/6. Malošík se již v minulosti podílel například na vyšetřování pumového útoku na byt obecního tajemníka Antonína Halaty v Ludgeřovicích roku 1926. Srov. I. KOLÁŘOVÁ, *Bezpečnostně-politické poměry*.

Gnilka čepoval lihoviny a podával jídlo. Následoval příkaz k zastavení loterie a střelnice, které zde byly provozovány bez povolení, přičemž zazněl též požadavek ohledně vydání oprávnění k provozování živnosti na zahradě, na což František Gnilka reagoval odvoláním na svou koncesní listinu.

V zahradě bylo uvedeného odpoledne shromážděno asi 150 až 200 hostů. Mnozí z nich provázeli odchod četnické hlídky posměšným provoláváním „*Heraus*“ a „*Heil*“ a tleskali rukama. Četníci se sice vrátili, aby zjistili viníka demonstrace, nicméně všichni přítomní ihned ztichli. Situace se posléze opakovala ještě dvakrát, aniž by tomu někdo z představených spolku zabránil.

Zemské četnické velitelství k záležitosti podotklo, že postup hlídky neodpovídal služebním instrukcím. Zjištěné závady mohly být totiž projednány účelněji, kdyby si četníci nechali pořadatele a hostinského odvést stranou některým obecním orgánem, tedy bez zbytečného rozruchu mezi přítomnými. K celému případu se dále vyjádřil též Zemský úřad v Brně. Obě instituce se shodly na tom, že strážmistr Holuša nebyl oprávněn žádat stažení nápisu „*Herzlich willkommen*“, jelikož se jednalo o příležitostný nápis nemající nic společného s označením hostince. Došlo tedy k mylnému výkladu koncesního dekretu podobně jako u Františka Gnilky, neboť oprávnění provozovat živnost se vztahovalo rovněž na zahradu. Daná parcela byla označena v listině jen číslem, nikoliv jmenovitě, což zřejmě vedlo k omylu vrchního strážmistra. Holuša tak byl napomenut a poučen jak okresním velitelem, tak zemským velitelstvím, aby si v pochybných případech vždy napřed vyžádal u příslušných úřadů potřebné informace.²⁴ Na závěr stojí ještě za pozornost vyjádření Aloise Holuši, který uvedl, že hostinský Pache patří k místním německým agitátorům a je veden v patrnosti jako vyzvědač. Uvedený nápis tak opatřil dle strážmistra miněni jen na základě své protičeské zaujatosti.²⁵

Vývoj vnitřních poměrů na Hlučínsku v první polovině 30. let výrazně ovlivnily dopady světové hospodářské krize, která naplno zachvátila naše území na konci roku 1930, kdy prudce stoupl počet nezaměstnaných. Konkrétně bylo nejprve postiženo zemědělství, pak následoval prudký pád lehkého spotřebního průmyslu, načež krize zasáhla těžký průmysl, a to zhruba v roce 1931.

Ve sledovaném regionu prakticky neexistoval vyjma dvou kamenouhelných dolů v Petřkovicích a několika malých závodů větší průmysl. Navíc místní velkostatkáři s oblibou zaměstnávali levnější slovenské dělnice. Více jak polovina hlučínského obyvatelstva tak byla odkázána na práci jak v Opavě a v okolí Ostravy, tak v Německu. Již během sčítání lidu roku 1930 bylo možné statisticky podchytit stav nezaměstnaných v regionu.²⁶ Situace se nelepšila ani v dalších letech. Koncem roku 1936 stoupl zdejší počet nezaměstnaných na 4000. Mnozí z nich přitom ani nedostávali podporu dle gentského systému. Příliš nepomohlo ani zahájení opevňovacích prací, neboť mnozí Hlučíňané zde nebyli přijímáni kvůli obavám z jejich národní nespolehlivosti.²⁷

24 MZA Brno, ZČV Brno, č. kart. 442, sign. dův 396/32, f. 42–44.

25 Tamtéž, f. 50.

26 Na 1000 obyvatel zde připadalo 24,3 nezaměstnaných, přičemž pro srovnání v celém Slezsku činil tento podíl 14,4. V. PLAČEK, *Pražáci aneb k osudům Hlučínska 1742–1960*, Háj ve Slezsku 2007, s. 61.

27 ZA Opava, PŘMO, č. kart. 368, sign. 728. Národnostní a politická spolehlivost obyvatel Hlučínska zřejmě hrála roli rovněž při propouštění zaměstnanců. Nina PAVELČÍKOVÁ, *Postoje obyvatel Hlučínska v letech politických zvratů (1930–1945)*, Slezský sborník 88, 1990, s. 282.

Ostatně důvěryhodnost hlučínského obyvatelstva byla bezpečnostními orgány zpochybňována v souvislosti s jejich zaměstnáním nejen na stavbě opevnění, ale i v důležitých podnicích. Konkrétně danou tezi dokazuje případ Viléma Hoška z Darkoviček, který byl četnickou stanicí v Hlučíně dne 17. března 1934 vyhodnocen jako nespolehlivý a nedůvěryhodný pro práci v továrně na dusíkaté látky. Ohledně jmenovaného se dále konstatovalo, že mu bylo dokázáno členství v DNSAP a že není členem žádných českých spolků, ač se hlásí k národnosti české, potažmo moravské. Přezkoušena měla být dále spolehlivost dalších osob z Darkoviček pracujících v uvedeném exponovaném podniku.

Je nabitelní, že stoupající nezaměstnanost na Hlučínsku měla negativní vliv na zdejší státní činnost. Jedna z dobových četnických relací lapidárně vystihla podstatu problému: „*Poměry na Hlučínsku zdají se býti otázkou chleba. Bude-li lidem dána možnost výdělku, nebudou snadno přístupni heslům a nedají se protistátní agitací získat*“.²⁸ Daný stav názorně ilustruje rozruch spojený s propouštěním v petřkovických dolech, které se potýkaly s existenčními problémy. V červenci 1931 se jednalo dokonce o úplném zastavení dolu Oskar s odůvodněním, že se zde těžba nevyplácí. Bez práce by se v daném případě ocitlo osm set horníků a jen 40 % z nich si mohlo nárokovat podporu v nezaměstnanosti.²⁹

Celá situace byla z pohledu úřední moci závažným problémem, jelikož, jak dosvědčuje policejní agent Malošík, který o výše zmíněné záležitosti referoval dne 29. července 1931, dosavadním propouštěním byli postiženi mezi jinými také národnostně a politicky spolehliví Moravci, kteří dlouhodobě působili v českých spolcích na Hlučínsku. Mimo to stávající poměry vyvolaly v regionu velké pobouření, čehož využily proněmecky orientované vrstvy podněcující obyvatelstvo k nenávisti vůči státnímu zřízení, čímž připravovaly „*celou řadu dobře a loyálně smýšlejícího občanstva o poslední důvěru v českou a státní věc na Hlučínsku*“. Malošík dále zmiňuje snahy o udržení zaměstnání pro spolehlivé a uvědomělé česky orientované horníky. Pokud by se tedy přistoupilo k avizované redukci pracovníků na jámě Oskar, znamenalo by to nedozírné následky z hlediska konsolidace jak národnostních, tak politických poměrů, což by jednak zhatilo dosavadní státní práci, jednak otevřelo cestu komunistům k získání stranického prospěchu. Malošík sám potvrdil, že v poslední době byly komunistické schůze četněji navštěvovány.³⁰

Vážnost situace reflektoval rovněž okresní úřad v Hlučíně, který se vedle obecního zastupitelstva v Ludgeřovicích či městské rady v Hlučíně zasazoval o to, aby těžba na jámě Oskar zůstala zachována. Probíhala proto jednání, jejichž výsledkem bylo nakonec rozhodnutí Báňského revírního úřadu o zachování provozu. K 15. září roku 1931 bylo 267 horníků z jámy Oskar přemístěno na jiné šachty, zbytek osazenstva mohl pracovat dál, i když jen na omezený počet směn v týdnu.³¹

Nespokojenost místního obyvatelstva se pochopitelně snažila ve svůj prospěch využít komunistická strana (KSČ),³² což dokládají mimo jiné policejní zprávy z roku

28 MZA Brno, ZČV Brno, č. kart. 450, sign. 89/36, f. 197–198.

29 V. PLÁČEK, *Prajzáci aneb*, s. 62.

30 ZA Opava, PŘMO, č. kart. 320, sign. 8/20.

31 V. PLÁČEK, *Prajzáci aneb*, s. 62–63.

32 Komunistická strana v té době využila situace způsobené hospodářskou krizí k tomu, aby získala do svých řad nové stoupence a podpůrce, neboť po bolševizačním procesu probíhajícím roku 1929 mnohé příznivce ztratila. Srov. Jacques RUPNIK, *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci*, Praha 2002; Jakub RAKOSNÍK – Jiří NOHA, *Kapitalismus na kolenou: dopad velké hospodářské krize na evropskou společnost v letech 1929–1934*, Praha 2012, s. 259–281.

1931. Podle relace policejního ředitele Engelharta ze dne 17. srpna 1931 adresované zemskému úřadu plánovalo zmíněné uskupení získat nové členy nejen mezi hornictvem, ale i dalším obyvatelstvem. Za daným účelem se proto snažilo organizovat různá zasedání a shromáždění.³³ Na 15. srpna tak byla kupříkladu svolána veřejná schůze v Bobrovníkách, kterou však úřady zakázaly. Stejně bylo naloženo se shromážděním v Hošťálkovicích o den později. Komunistický poslanec Robert Langer³⁴ se zde alespoň pokusil o improvizovanou akci, přičemž oslovil lidi vycházející v dané chvíli z kostela, byl však zadržen policejním agentem. Vznikající hloučky lidu rozehnala četnická pohotovost.

Poněkud zapeklitější situace nastala v Ludgeřovicích. Místní nezaměstnaný horník Rudolf Grüner naplánoval na den 22. srpna schůzi, kterou úřady obratem zakázaly. V inkriminovaný den se v hostinci u Pchálkové shromáždilo zhruba 40 lidí, kteří se na výzvu svolavatele o 19 hodině rozešli, čímž byl zákaz přesně dodržen. O něco málo později dorazil do Ludgeřovic poslanec Karol Śliwka.³⁵ Následně bylo policejním agentem zjištěno, že se v místnosti hostince u Halfara nachází přibližně 50 lidí spolu s Grünerem a Śliwkou. Přikročilo se tedy k prozkoumání legality schůze. Následně se přikročilo k rozpuštění shromáždění z důvodů nesrovnalostí ohledně pozvánek a prezenční listiny.³⁶ Účastníci zasedání se pomalu rozešli za provolávání hesel. Śliwka přitom přítomné vyzýval k připravenosti a k účasti na schůzi, která se bude konat v jiný den. Na Grünera i Śliwku bylo příslušnými úřady podáno trestní oznámení.³⁷

Obdobné problémy nastaly roku 1931 v Hlučíně. Dne 26. července se totiž na náměstí objevili komunisté s cílem manifestovat své požadavky, byli však z náměstí vytlačeni kordonem četnictva. Ve stejný den ve městě svolali poradu rovněž představitelé československé sociálně demokratické strany shromáždění v sále National i německé hornické sdružení Union v hostinci pana Kuchaře. Na posledně jmenované místo přibyl navíc po deváté hodině zástup asi 100 komunistů v čele s poslancem Śliwkou. Unionisté proto odešli k sociálním demokratům, komunisté se však k nim připojili. Vzájemný střet tří uvedených uskupení nakonec vyvrcholil hádkou, načež následovalo rozpuštění celé akce za asistence četnictva. Dle pamětní knihy pak ještě asi dva týdny probíhaly ve městě menší náběhy ke srocením, nicméně „*pro úplný nezájem zdejšího obyvatelstva jakož i výstražných vyhlásek okresního úřadu demonstrace ustaly*“.³⁸

33 Z hlediska konání schůzi je nutné podotknout, že písemné povolení k nim uděloval příslušný okresní úřad na základě žádosti ze strany svolavatelů akcí. Bezpečnostní orgány pak byly povinovány v určený den schůzi monitorovat a následně podat o jejím průběhu zprávu reflektující jak řečníky, tak obsah proslovů. Pokud byl zachován klid a pořádek, nezakročovalo se. V případě nutnosti a při očekávání větších veřejných akcí byla na místo svolána pohotovost četnických oddílů. Za podmínky, že shromáždění nebylo předem řádně ohlášeno a povoleno, nebo zazněly-li v jeho průběhu protistátní či protizákonné výroky, museli přítomní příslušníci vyzvat účastníky k rozchodu a případně podat příslušnému soudu trestní oznámení na organizátory. O. KOLÁŘ, *Státní pořádkové*, s. 132–133.

34 Langer byl roku 1939 popraven nacisty. Jan KOUŘIMSKÝ, *Postavení československého Senátu v politickém systému První republiky* (diplomová práce), Praha 2013, s. 197.

35 Karol Śliwka za druhé světové války zahynul v koncentračním táboře. Józef CHLEBOWCZYK, *Karol Śliwka i towarzysze walki: z dziejów ruchu komunistycznego na Zaolziu*, Katowice – Kraków 1972.

36 Dle zjištění policejního agenta se účastníci schůze teprve po příchodu zapisovali do prezenční listiny, na základě čehož jim byly dodatečně vystaveny pozvánky, o čemž svědčila také skutečnost, že při rozpouštění shromáždění bylo napočítáno 49 osob, kdežto pozvánek bylo jen 33.

37 ZA Opava, PŘMO, č. kart. 320, sign. 8/31.

38 SOKA Opava, Městský národní výbor Hlučín, Pamětní kniha města Hlučína, s. 51–52.

Událostí z 26. července si ve svém díle všímá také Vilém Plaček, který udává, že zmíněný den byl později v obecném povědomí znám jako „*Knüppelsonntag*“, tedy pendreková neděle. Připomínán je rovněž zákrok četnictva s obušky, který se odehrál o týden později, kdy se na náměstí shromáždilo asi 1000 komunistů údajně z Moravské Ostravy. Jelikož akce nebyla úředně povolena, došlo k jejímu rozpuštění.³⁹ Právě tento zásah bezpečnostních složek dokumentuje též četnické hlášení udávající několik faktografických údajů. V Hlučíně bylo tehdy celkově soustředěno 37 četníků, z nichž 18 použilo obušky proti různým osobám, čtyři lidé byli pak zatčeni pro přečin shluknutí.⁴⁰

Bezpečnostní orgány ve snaze omezit aktivity KSČ bedlivě sledovaly veškerou činnost uvedeného uskupení za účelem zakročení, pakliže by bylo zjištěno jednání překračující hranice zákona. V daném smyslu zaznamenaly pořádkové síly asi největší úspěch v Hlučíně, kde byla roku 1931 pod vedením maďarského příslušníka a truhlářského dělníka Mikuláše Landaua založena komunistická buňka. Jak uvádějí úřední dokumenty, jmenovaný rozšiřoval pobuřující tiskoviny a na schůzích štal přítomné proti státu. Jeho radikální chování komunistické mládeži, kterou shromažďoval kolem sebe, velmi imponovalo. Dokázal nadchnout svými přednáškami, a tak nabíral komunismus v Hlučíně na síle, přičemž se stále častěji konaly veřejné schůze. Několikrát zde byl proto okresním úřadem shromážděn větší počet četníků. Místní četnická stanice sice věděla o činnosti komunistické buňky, ale nebylo zjištěno nic, co by opravňovalo k jejímu rozpuštění. Postupem času se ale strážmistru Františku Štafovi podařilo nashromáždit dostatek materiálu, aby mohl dne 2. září 1931 Landaua zatknout a dodat do vazby Okresního soudu v Hlučíně. Na základě zákona na ochranu republiky byli z protistátní činnosti usvědčeni a odsouzeni k několikaměsíčnímu vězení vedle Landaua také další činovníci.

Nadřazené orgány byly s výsledky Štafova šetření velmi spokojeny. Nejenže se jmenovanému podařilo získat důvěrníka, kterého si vydržoval z vlastních prostředků, ale také dokázal zabavit několik Landauem rozšiřovaných brožur, mj. *Komunistický manifest*. Velmi ceněna byla navíc skutečnost, že se podařilo najít pachatele rozšiřování protistátních letáků, a to v Hlučíně a v Hatí. Obžaloba se tak nakonec rozšířila na 16 Landauových společníků, z nichž 13 bylo odsouzeno. Po shora vylíčeném zákroku bezpečnostních orgánů se KSČ v Hlučíně rozpadla, přičemž Štafa získal 28. prosince roku 1932 za svou úspěšnou práci pochvalné uznání od zemského velitele.⁴¹

Problémy spojené se zvýšenou aktivitou KSČ na Hlučínsku rezonovaly i v dalších letech. Kupříkladu 16. ledna 1933 byl organizován tzv. hladový pochod nezaměstnaných a komunistů z Markvartovic, Ludgeřovic, Koblava a Petřkovic do Hlučina k okresnímu úřadu. Na místě se proto soustředilo 33 četníků. V den akce se o půl deváté ráno shromáždilo asi 200 demonstrantů v Ludgeřovicích. Hloučky byly ihned v zárodku rozptýleny, pouze deputace 10 až 15 mužů byla aktuárem Klimkem přijata a po výsledku vyzvána k rozchodu, což také učinila. Jelikož celou věc nakonec vyřídil úředník politické správy, vyslaný do Ludgeřovic, nebyli povoláni četníci použiti.⁴²

39 V. PLAČEK, *Prajžáci II*, s. 154.

40 NA Praha, MV–SR, č. kart. 3928, sign. 13/41/1.

41 MZA Brno, ZČV Brno, č. kart. 442, sign. dův. 603/32, f. 1–3. Jak dokládají spisy bezpečnostních orgánů, byl Landau významnou figurou, neboť jej ve vězení navštěvovali komunističtí činovníci. O jeho zatčení se navíc mluvilo na schůzích a dokonce přišel též výhrůžný telegram z Oder žádající jeho propuštění.

42 MZA Brno, ZČV Brno, č. kart. 443, sign. dův. 152/33, f. 7–10.

Za povšimnutí stojí dále komunistická schůze konaná dne 20. března ve Velkých Hošticích, kde řečnil Karel Luft z Moravské Ostravy. Její průběh si nevyžádal zásah ze strany bezpečnostních orgánů, nicméně na spise pojednávajícím o daném shromáždění se nachází přípis patrně Okresního úřadu v Opavě žádající velitele četnických stanic v Kobeřicích a Velkých Hošticích, aby věnovali zvýšenou pozornost činnosti komunistického tajemníka Lufta, který stále častěji vystupuje na důvěrných schůzích KSČ. Pořádání uvedených zasedání komunistickou stranou navíc nemá být pro příště trpěno: „*Budtež vyhledány vhodné záminky proto, aby schůze byly rozpuštěny, i když není snad podkladu pro trestní stíhání*“. Podle všeho se jednalo o tajnou instrukci, neboť zde nechybělo upozornění, aby nedocházelo k odvolávání na citovaný spis.

Jak jsme již zaznamenali, na Hlučínsku byly komunistické akce mnohdy živeny převážně příchozími ze širokého okolí mimo vymezený region. Ve Velkých Hošticích tak bylo třeba dne 22. dubna 1934 přítomno 14 osob, z nichž jen čtyři byly zdejší. Zbývající účastníci přišli ze Štěpánkovic, Opavy, Komárova a Moravské Ostravy.

Je zcela přirozené, že častým tématem uvedených akcí byla hospodářská krize a její důsledky a nebyla to zdaleka jen záležitost KSČ. Například v Sudicích se konala dne 3. června 1934 veřejná schůze svolaná stranou *Deutscher christlicher Reichsbauernbund* za účasti 50 až 60 osob.⁴³ Aktivní byly však i další zejména levicově orientované strany.

Četné schůze v období ekonomické deprese přirozeně pořádala i sociálně-demokratická strana, se zákazy jejích akcí či se zákroky bezpečnostních orgánů v jejich průběhu se však téměř nesetkáváme. Zdá se, že ve vztahu ke straně, jež setrvala ve státotvorných a loajálních intencích, postupovaly úřady při schvalování jejích shromáždění mírněji, než vůči KSČ, proti které se někdy hledaly ryze formální záminky k zamítnutí žádosti či k rozpuštění schůze. Obdobným stylem ostatně postupovaly státní orgány v Opavě i ve věcech tiskové cenzury.⁴⁴

Jedním z důsledků probíhající hospodářské krize se stalo drastické snížení životní úrovně obyvatel, což vedlo v rámci celorepublikového politického vývoje k masovému odklonu od demokratických politických stran a příklonu k německým (a místy i českým) extrémistickým stranám. K výraznému zvratu v místních bezpečnostně-politických poměrech dochází na konci ledna roku 1933, kdy se k moci v Německu dostává Adolf Hitler. Následující období je proto na Hlučínsku poznamenáno sérií protistátních aktivit a různých výtržností, jejichž cílem byla jednak provokace čs. státních úřadů, jednak deklarace příslušnosti jak území, tak obyvatel k Německu.

Na jaře uvedeného roku započaly tedy na Hlučínsku neklidné měsíce vyžadující zvýšenou pozornost a aktivitu bezpečnostních orgánů. Problémy odstartovaly nepokoji při odvozech branců. Z Darkovic kupříkladu pochodovali dne 25. dubna muži s vlajkou s hákovým křížem, což si v konečném důsledku vyžádalo stíhání 11 osob vazebně a 20 na svobodě. Obdobný skutek se odehrál též v Koutech 29. dubna, kde ovšem byl zároveň učiněn pokus o odzbrojení četnického strážmistra. Večer se pak před tamní četnickou stanicí konala demonstrace asi 700 osob, z nichž pět bylo zatčeno. Vztyčení vlajky s hákovým křížem se uskutečnilo rovněž při průvodu branců ze Závady dne 4. května.

43 SOKA Opava, Okresní úřad Opava I (dále jen OÚ Opava I), inv. č. 955, č. kart. 1391, sign. V/13.

44 Srov. Michael RATAJ, *Opavský deník „Deutsche Post“*. *Domovský tisk sudetských Němců v západním Slezsku*, Acta Historica Universitatis Silesianae Opaviensis 9, 2016, s. 79–112.

Vyvěšování praporů s hákovým křížem patřilo ostatně k velmi častým gestům nevole vůči stávajícímu režimu. V Darkovičkách bylo za takový čin v květnu zatčeno 11 mladíků, z nichž dva byli odsouzeni na čtyři a dva měsíce do vězení. Hlavní pachatel výtržnosti dopadený později dostal jeden rok žaláře spolu s pokutou 1000 Kč.⁴⁵ V obci Kobeřice se podobného činu dopustil pokladník DNSAP a předseda místního spolku *Deutscher Turnverein* Josef Krautwurst,⁴⁶ v Ludgeřovicích to byl pro změnu Josef Strachota, který prapor umístil v lese na triangulaci, načež prchl do Německa.⁴⁷

V noci na 18. června zavlála vlajka s hákovým křížem v Koblově. Jako pachatelé činu byli 21. června zatčeni Rudolf Dworok, Josef Kozák, František Martinek a Jindřich Adamčík.

Všichni jmenovaní se dle šetření četnické stanice Petřkovice na činu předem domlouvali, přičemž následně měli v úmyslu uprchnout do Německa a vstoupit tam do SA. Bylo zjištěno, že Dworok jako prostředník vyjednával v Annaberku (dnes Chalupki) se členem oddílu SA Rudolfem Ličkou, i s vedoucím funkcionářem iredentistického sdružení *Reichsverband Heimatliebender Hultschiner* (RHH) v Ratiboří Hermannem Janoschem.⁴⁸ Právě Janosch údajně vzkázal přes Ličku, aby Kozák s Martinkem u příležitosti konání Matiční slavnosti v Hlučíně vyvěsili na dobře znatelném místě na Hlučínsku „hakenkreuzlerský“ prapor, čímž by si zajistili správné uvítání v Německu a přijetí do SA oddílu. Adamčík byl následně ostatními informován o zamýšleném činu a rozhodl se připojit. Všichni čtyři pachatelé byli členy DNSAP a za svůj čin obdrželi každý jednotlivě trest v podobě žaláře na jeden rok a pokuty 1000 Kč.

K nejběžnějším způsobům provokace vůči státnímu zřízení patřily různé výroky. Například Josef Oboth, penzista z Petřkovic, pronesl v noci na 20. června při rozmluvě s nočním hlídačem před kolemjdoucím vrchním strážmistrem: „*Hier ist Deutsches Reich, das sind Schweine*“, za což byl zatčen a odsouzen na 14 dní vězení.⁴⁹ Poněkud odlišnější byla kauza Emila Balgara z Ludgeřovic. Jmenovaný sice měl na svědomí protistátní invetivy jako třeba provolávání „*Heil Hitler!*“ dne 15. června v hostinci v Petřkovicích, jak však bylo zjištěno pořádkovými orgány, byl zřejmě jmenovaný k činu naveden místními členy DNSAP, neboť jednak sám příslušníkem zmíněné organizace nebyl, jednak strávil nějaký čas v ústavu choromyslných, tudíž byl zřejmě snáze ovlivnitelný.⁵⁰

Docházelo rovněž k rozšiřování protistátních letáků. Podezřelé písemnosti s nadpisem „*Hultschiner*“ byly dne 23. května 1933 rozhazovány neznámým pachatelem z jedoucího automobilu.⁵¹ Obdobného činu se dopustila též žena z Darkoviček, jež navíc ještě zhanobila obraz prezidenta republiky a vysloužila si tak deset měsíců žaláře.⁵²

K oblíbeným metodám provokatérů náležel též zpěv německých písní s politickým obsahem. Zmíněného přečinu se dopustili kupříkladu čtyři mladíci z Dolního Benešova

45 V. PLÁČEK, *Prajáci II*, s. 182.

46 ZA Opava, PŘMO, č. kart. 350, sign. 13/119.

47 Tamtéž, sign. 13/155.

48 Karel SOMMER, *Proněmecké iredentistické hnutí na Hlučínsku v první polovině 20. let*, Slezský sborník 90, 1992, s. 227–241.

49 ZA Opava, PŘMO, č. kart. 350, sign. 13/188.

50 Tamtéž, sign. 13/171.

51 Tamtéž, sign. 13/153.

52 V. PLÁČEK, *Prajáci II*, s. 182.

při cestě přes Háj do Kravař. Navíc projížděli českými obcemi Smolkov a Lhota na kolech ozdobenými stuhami v barvách bývalého německého císařství. Před Štítinou je zadržel strážmistr Jakob. Všichni občané, kteří mladíky při průjezdu potkali, byli údajně pohoršeni jejich jednáním.⁵³

Nárůst provokačních akcí a výtržností na jaře roku 1933 nezůstal pochopitelně bez povšimnutí příslušných československých úřadů. Okresní úřady v Opavě a v Hlučíně proto vyhotovily 15. května vyhlášky vyzývající obyvatelstvo ke klidu a pořádku, přičemž současně varovaly před protistátními činy. Zvláště pak byli upozorňováni všichni, kdo by chtěli založit podvatrnou tajnou organizaci, a to i za hranicemi, nebo by tupili republiku či šířili nepravdivé zprávy.⁵⁴

Okresní úřad v Hlučíně dále vydal dne 9. května nařízení o zákazu tanečních zábav. Týkala se obcí Šilheřovic, Hatě, Píště, Darkovic, Darkoviček, Koutů a Závady, kde se v poslední době vyskytly incidenty ohrožující veřejný klid a pořádek. Pokud by se nepokoje opakovaly, hodlal okresní hejtman podat návrh o suspenzi spolkového zákona. Dané opatření bylo zřejmě později pozměněno, neboť 25. září již okresní úřad zvažuje, že taneční zábavy budou povolovány pouze spolkům českým, popř. hostinským v těch obcích, kde není obavy z nějaké výtržnosti či protistátního projevu.⁵⁵

Vraťme se ale zpátky do měsíce května. Zemský úřad v Brně upozorňoval v té době příslušné orgány na závadnou činnost německých spolků na Hlučínsku. Dle různých novinových zpráv se o rozšíření „hakenkreuzlerství“ na Hlučínsku staraly právě ony subjekty. Opět stejně jako ve dvacátých letech je viněn hlavně RHH v Ratiboři. Rovněž německá nepolitická sdružení přímo na Hlučínsku byla obviňována z účasti na německém národně-socialistickém hnutí. Jednalo se o různé Turnvereiny, Spielvereiny, Kulturverbände, z jejichž členstva se prý rekrutují účastníci protistátních manifestací, k nimž došlo na Hlučínsku v posledních týdnech. Zemský úřad v reakci na uvedené informace apeluje, aby bylo důrazně zakročeno proti pokusům o zavlečení protistátní agitace z přilehlých německých krajů a proti osobám, které jsou buď jen podezřelé z participace na činnosti RHH. Veškeré takové případy se mají pečlivě vyšetřit, přičemž pokud bude prokázáno, že se výše uvedené spolky podílejí na politické činnosti nebo jinak porušují veřejný klid a pořádek, budou rozpuštěny.⁵⁶

Policejní ředitelství v Opavě v dané situaci podalo dne 18. května 1933 zprávu zemskému úřadu o zvýšené agitační činnosti DNSAP na Hlučínsku. Nejenže její stávající organizace v Kravařích a Koutech značně posílily, ale nadto byly v posledních dnech založeny další místní skupiny v Píšti, Kobeřicích, Třebomi a Oldřišově. Bezpečnostní orgány se domnívaly, že vedení strany udržuje styky s říšskoněmeckým vedením, přičemž se snaží obyvatelstvo Hlučínska zneklidňovat a vyvolávat náladu jakoby skutečně měla v dohledné době přijít nějaká akce ze strany SA oddílů k násilnému obsazení Hlučínska. Uvedená zpráva byla navíc na Hlučínsku i Opavsku kolportována. Právě důvěru obyvatelstva v její pravdivost využívala pak DNSAP k nabírání členstva, jelikož mnoho hlučínských obyvatel

53 SOKA Opava, OÚ Opava I, inv. č. 932, č. kart. 1313, sign. III/6.

54 V. PLAČEK, *Prajáci II*, s. 182. Není bez zajímavosti, že ve druhé polovině roku 1933, tedy krátce po nástupu nacismu v Německu, prudce narostl počet vězňů v opavské věznici. Značnou část z nich patrně tvořili pachatelé politicky motivovaných činů. (Srov. Pavel ŠRÁMEK, *Jak se žilo za mřížemi. Sborník k 120. výročí vězňů v Opavě*, Opava 2008.)

55 ZA Opava, PŘMO, č. kart. 350, sign. 13/111.

56 Tamtéž, sign. 13/105.

bylo přesvědčeno, že členská legitimace je jednak uchráněna od možné újmy ze strany příslušníků SA, jednak jim pomůže v samotném Německu pro případ přechodu hranic.

Podezření vzbuzovalo rovněž, že v členských přihláškách chybělo ve jméně strany označení „v Československu“, navíc se v nich hovořilo o osvobozovacím hnutí. Celá záležitost působila dle policejního ředitelství dojmem, že se jedná buďto o fingované členství v říšskoněmecké organizaci nebo o její složku, která se má na Hlučínsku zřídit. Zmíněnou domněnku podporoval i fakt, že vedení strany zaslalo každé místní skupině pouze tři výtisky uvedené přihlášky.⁵⁷

Konkrétně v Píšti založil organizaci DNSAP dne 27. dubna Gerhard Hank, jinak člen spolku RHH. Bezpečnostní orgány poukazyvaly na to, že se tak stalo po vzoru říšskoněmecké strany NSDAP a jejich úderných oddílů SA a SS. Členové uvedených uskupení udržovali hlučínské obyvatelstvo v přesvědčení o brzkém osvobození za pomoci členů NSDAP v Německu a jejich stoupenců na Hlučínsku. Existence dané organizace v Píšti znamenala především značné nebezpečí z hlediska vlastní polohy obce těsně u hranic. Založení zmíněného uskupení bylo manifestováno dne 11. května vyvěšením říšskoněmeckého praporu s hákovým křížem v zahradě rolníka Sládka. Právě v souvislosti s pátráním po pachatelích vyličeného činu se uskutečnily domovní prohlídky u členů místní DNSAP, přičemž byly zabaveny závadné tiskopisy.

Samotný Gerhard Hank uprchnul do Německa, čímž jen utvrdil přesvědčení bezpečnostních orgánů, že byl ve styku se zahraničními organizacemi nepřátelskými vůči ČSR a že byl hmotně podporován ze strany RHH. Četnictvo v Píšti vyhodnotilo konání nejen Hanka, ale i dalších členů strany jako oportunistické a ziskuchtivé, jelikož se dotyčné osoby mohly v Německu vykázat legitimací NSDAP a tím pádem měly možnost se ucházet o práci či o podporu. V případě přičlenění Hlučínska k Německu pak byli tito lidé zároveň schopni prokázat svou náklonnost k říši.

Výsledkem zákroku četnictva v Píšti dne 16. května bylo zatčení 22 členů tamní organizace a jejich převezení do vazby v Opavě.⁵⁸ Následovalo podání trestního oznámení pro podezření jak z příprav úkladů o republiku a sdružování státu nepřátelského, tak z vyvěšení říšskoněmeckého praporu s hákovým křížem.

Druhý den následovala domovní prohlídka na okresním sekretariátě strany v Opavě a v bytě tajemníka Bedřicha Hankeho, který byl vzat do vazby. Ještě téhož dne došlo na telefonickou žádost opavského policejního ředitele k obdobnému zákroku jednak na krajském sekretariátě strany DNSAP v Moravské Ostravě, jednak v bytě tajemníka Alberta Smagoně a funkcionáře Siegfrieda Zogelmana, kde bylo zabaveno několik set nevyplněných tiskopisů a 74 vyplněných přihlášek z hlučínských obcí. Na jmenované sice bylo učiněno trestní oznámení, nicméně státní zastupitelství v Opavě a v Moravské Ostravě neshledala na zabavených přihláškách nic závadného, čímž tedy nebyla naplněna skutková podstata dle zákona na ochranu republiky. Prokurátor Státního zastupitelství v Opavě zaslal ještě celou věc k posouzení Vrchnímu státnímu zastupitelství v Brně, jinak

⁵⁷ ZA Opava, PŘMO, č. kart. 350, sign. 13/124.

⁵⁸ Panovala obava z jejich případného útěku za hranice, čímž by podobně jako Hank zmařili trestní řízení. Navíc by zřejmě našli útočiště v Ratiboři v domě zvaném Hitlerheim, kde by jim bylo poskytnuto nejen zaopatření, ale i denní plat do doby, než by našli zaměstnání.

však hodlal zatčené propustit z vazby.⁵⁹ Policejní ředitel v Moravské Ostravě jmenovaného prokurátora žádal, aby dotyčné ponechal ve vazbě alespoň několik dní, aby neutrpěla autorita bezpečnostních orgánů. V případě nemožnosti provedení trestního řízení totiž bude dle jeho názoru posílena strana DNSAP, což jen povede ke zveličení zmatků na Hlučínsku, jelikož případ vyvolal u veřejnosti velký ohlas.⁶⁰

Silící sympatie k režimu v sousedním Německu našly ohlas i mezi některými státními zaměstnanci. Dle zprávy Zemského četnického velitelství v Brně bylo na vrchního oficianta berního úřadu v Hlučíně Vincence Porubu z Ludgeřovic podáno u Okresního soudu v Hlučíně četnickou stanicí v Ludgeřovicích trestné oznámení jednak pro urážku strážce, jednak pro zneužití úřední moci. Jak vysvítá z dochovaných spisů, byl Poruba z hlediska bezpečnostních orgánů klasifikován jako politicky nespolehlivý. Navíc se jmenovaný zúčastnil iredentistických oslav v Ratiboři dne 1. května 1933 pořádaných NSDAP. Dále se prokázalo, že Poruba udržoval čilé styky s bývalým předsedou rozpuštěné DNSAP v Ludgeřovicích Reinhardem Pchálkem, ačkoliv sám nebyl členem uvedené strany, podporoval ji hmotně, přičemž jeho příspěvky nebyly vykazovány. Jak vysvítá z policejních informací sepsaných dne 5. dubna 1934, styky obou zmíněných mužů nezůstávaly jen na přátelské bázi, nýbrž měly též politické pozadí. Pchálek byl navíc velmi exponovaným činitelem zmíněné strany, neboť byl členem jejího okresního vedení a důvěrníkem pro obce Ludgeřovice, Markvartovice a Petřkovice. Jelikož současně patřil k nadšeným propagátorům daného hnutí, byl po úředním rozpuštění DNSAP dle zákona čis. 201/1933 pod policejním dohledem. To vše bylo Porubovi známo, přesto se s Pchálkem stýkal a posílal straně členské příspěvky, které nebyly Pchálkem přiznávány. Dále se jednalo o to, že Poruba před delší dobou napadl před hostincem v Ludgeřovicích jistého činovníka českého spolku, přičemž mu vytýkal, že je zrádce, když „*se jako Hlučičák exponuje pro český spolek*“. Poruba byl však dle četníků známý alkoholik a byl několikrát viděn na veřejných místech v podnapilém stavu, což na něj vrhalo špatný pohled z mravního hlediska.⁶¹ O dalším vývoji kauzy se prameny nezmiňují.

Jak jsme tedy poznali, již na jaře roku 1933 docházelo k četnému zatýkání a příslušné úřady přistoupily k opatřením za účelem zamezení protistátních aktivit. Problematičnost hlučínského pohraničí z hlediska bezpečnostní situace však rezonovala také na nejvyšších místech státního aparátu, o čemž svědčí mimo jiné inspekční cesta, kterou na Hlučínsko podnikl jak v květnu viceprezident zemského úřadu Ludvík Böhm, tak v listopadu zemský velitel četnictva Putna.

O návštěvě viceprezidenta Böhma jsme podrobně informováni na základě hlášení Četnického oddělení v Opavě ze dne 26. května 1933. Jmenovaný přijel do Opavy dne 3. května 1933, zde se dopoledne zúčastnil jednání u okresního úřadu za přítomnosti okresního hejtmána v Opavě vrchního rady Josefa Michálka, okresního hejtmána v Hlučíně rady Čenka Šiškeho, policejního ředitele v Moravské Ostravě vládního rady Emila Bači, policejní ředitele v Opavě Dr. Čenka Eise, vrchního inspektora pohraniční finanční strážce Jana Soukupa, velitele Četnického oddělení v Opavě majora Františka Zimy a II. důstojníka výkonného u Okresního četnického velitelství v Opavě poručíka Bedřicha Bínka.

59 Kdyby zabavené přihlášky zakládaly skutkovou podstatu trestného činu, byli by odpovědní všichni příslušníci strany DNSAP, jelikož přihlášky byly stejné pro všechny členy.

60 ZA Opava, PŘMO, č. kart. 350, sign. 13/128.

61 ZA Opava, PŘMO, č. kart. 367, sign. 177.

Na schůzce se hovořilo o současných poměrech na Hlučínsku a zvláště v pohraničí. Navržena byla opatření proti vzrůstajícímu se podloudnictví a iredentě spočívající ve zvýšení stavu četnictva pohraničních stanic s tím, že by se určitá část osazenstva těchto stanic věnovala čistě ostraze hranic.⁶² Dále se doporučilo vybavit stanice dopravními prostředky či celní úřady telefony, případně se uvažovalo také o zřízení jízdního četnictva. Četnictvo bylo vybídáno pracovat v plné dohodě s pohraniční finanční stráží. Hovořilo se též o zneužívání propustek v malém pohraničním pásmu, a to tím způsobem, že českoslovenští státní příslušníci chodí do Německa často jen proto, aby se tam účastnili hitlerovských slavností, případně protistátních projevů. Proto bylo stanoveno omezení pro vydávání uvedených povolení. Jejich držitelé se tak měli stát pouze spolehliví občané, kteří doloží nutnost přechodu hranic. Dosud vydané propustky bylo nakázáno zkontrolovat a nespolehlivým občanům odebrat.

Odpoledne téhož dne odjel viceprezident za doprovodu obou okresních hejtmanů, vládního rady Bačí, mjr. Zimy, por. výk. Bínka a vrch. insp. Soukupa na četnické stanice Kravaře, Koberice, Sudice, Chuchelná, Píšť, Hlučín a Šilheřovice. Na všech uvedených místech se Böhms informoval o poměrech v tamních staničních obvodech a o současných trestních činech, jež se udály dle zákona na ochranu republiky. V Chuchelné pak navštívil celní úřad a podíval se na otlučený čs. pohraniční sloup. V Kravařích zase mluvil s ředitelem místní měšťanské školy Karlem Hruškou, přičemž si dále nechal podat zprávu o počtu dělnictva odešlého za prací do Německa z Hlučínska. Nakonec se v Kobericích setkal s tamním starostou, načež pozdě večer odcestoval.⁶³

Zhruba měsíc po výše popsané návštěvě viceprezidenta Böhmsa ve Slezsku Zemský úřad v Brně vyhotovil výnos věnující pozornost opatřením vůči protistátním akcím na Hlučínsku. Není zcela zřejmé, co bylo obsahem zmíněného dokumentu, dochovala se však zpětná vazba policejního ředitele v Moravské Ostravě, který se ve své zprávě zabýval konkrétními kroky učiněnými k zamezení šíření hitlerismu na Hlučínsku, ovšem pouze v rámci stanoveného policejního obvodu.

Vyzdvížena byla dosavadní práce vrchních strážmistrů četnictva Uvíry a Wolfa ze stanic Petřkovice a Ludgeřovice, jež účinně a energicky postupovali proti hitlerovské propagandě, přičemž v posledních měsících vykázali řadu úspěšných zákroků, takže protistátní agitace poklesla, ba téměř ustala. Dále se poukázalo na stálé úsilí o to, aby zmíněné akce byly v zárodku potlačovány, a to tím způsobem, že již od nástupu Hitlera v Německu jednak probíhalo sledování a pozorování shromaždišť německých spolků či soukromých bytů, jednak se využívali k získávání informací důvěrníci. Výsledkem vylíčené snahy se pak stala celá řada provedených zatčení v Ludgeřovicích, Petřkovicích a Bobrovníkách. K tomu je nutné připočítat také domovní prohlídky uskutečněné u členů DNSAP, kterých dle citované relace proběhlo v poslední době padesát. K další činnosti bezpečnostních orgánů patřila důsledná silniční kontrola, a to nejen za asistence policejních orgánů a četnictva. Angažovali se zde též členové uniformované policejní stráže projíždějící zejména ráno a večer v občanských oblecích na svých motorových vozidlech hlučínskými obcemi příslušného správního obvodu. Přistoupilo se taktéž k omezení pohraničního styku s Německem, jež se umožňoval hlavně osobám důvěryhodným.

62 Nárůst pašeráckých aktivit byl patrně zejména důsledkem hospodářské krize. Srov. O. KOLÁŘ, *K činnosti finanční stráže na Bohumínsku v letech 1918–1938*, Těšínsko 57, 2014, s. 9–15.

63 MZA Brno, ZČV Brno, č. kart. 444, sign. dův 295/33.

Vedle výše rozvedených praktických kroků k zajištění klidu v regionu se v dokumentu uvádějí další možnosti, jak konsolidovat bezpečnostní situaci. Vítaným krokem dle policejního ředitele by byl zákaz jak soukromých německých škol, tak německých spolků. Z hlediska hospodářské krize a neutěšené ekonomické situace obyvatelstva úřad alespoň intervenoval u společnosti stavebních živností pro větší zaměstnanost stavebních dělníků z Hlučínska, což však, jak bylo naznačeno, nebude stejně dostačovat, poněvadž stavební ruch je malý a počet dělníků hledajících práci velký.⁶⁴

Šířící se vlna extremismu nezůstala bez povšimnutí ani ze strany české veřejnosti. *Odbor Slezské Matice osvěty lidové* v Hlučíně a *Slezská odbočka Národní rady československé* v Opavě uspořádaly v neděli dne 18. června matiční slavnost v Hlučíně, která byla spojena s veřejným projevem obyvatelstva proti podvratné činnosti jak domácí, tak zahraniční iredenty. Na náměstí se navzdory deštivému počasí sešlo údajně až 2000 osob,⁶⁵ aby si vyslechlo projev předsedy Slezské odbočky Národní rady československé Otakara Fromma a poslance Jaromíra Špačka, který zdůraznil „*především pokrevní a rodovou příbuznost hlučinských Moravců s českým národem*“. Na shromáždění pak byla přijata rezoluce českého lidu z Hlučínska žádající kupříkladu jak státní úřady, tak bezpečnostní orgány o kroky k zachování klidu a pořádku značně narušenému v poslední době. Požadovalo se jednak zabezpečení hranic, jednak zesílení pořádkových sil či posílení jejich pravomocí. Navíc se též hovořilo o nutnosti dosadit na celé hlučínské území státní policii. Usnesení dále vymáhalo, aby na Hlučínsku působili jen spolehliví úředníci či byly zrušeny ty německé spolky, které podřývaly státní autoritu. Zamezeno mělo být také jednak vyučování v německém jazyce, jednak docházce českých dětí do německých škol v Opavě a Moravské Ostravě. Co se týče školství⁶⁶ a německých spolků, jednalo se, jak jsme již viděli, o požadavky, s nimiž se ztotožňovaly také bezpečnostní orgány. Dalším vítaným krokem pak bylo možné „*rozpuštění oněch obecních zastupitelstev, které se zabývají politickými akcemi a působí neblaze na smýšlení občanstva ve smyslu protičeském, třeba způsobem zastřeným*“. V neposlední řadě se volalo po nařízeních, které by napomohly zdolat zdejší vysokou nezaměstnanost. Jako řešení se navrhovaly investiční práce či zvýšení vyživovacích příspěvků.

Vyhotovená rezoluce byla následně odeslána do rukou policejního ředitele stejně jako dopis *Slezské Matice osvěty lidové* ve Slezské Ostravě datovaný 23. června, který rovněž upozorňoval na nebezpečí „*vyvěrající z protistátních snah na Hlučínsku*“. V dokumentu bylo mimo jiné vymáháno rozpuštění všech spolků a odborů Kulturverbandu, Turvereinu,

64 ZA Opava, PŘMO, č. kart. 350, sign. 13/152.

65 Jiná zpráva uvádí, že se jednalo o shromáždění 1500 lidí.

66 Problematika školství rezonovala na Hlučínsku prakticky až do roku 1938. Čs. stát se snažil bránit tomu, aby děti „*moravské národnosti*“ navštěvovaly německé školy v Opavě. Na Hlučínsku totiž vládní nařízení ze dne 4. května 1921 zrušilo německé školy s výjimkou ryze německých obcí Sudice a Třebom. Jelikož však bylo dojíždění do Opavy hlavně z východní části regionu poněkud zdlouhavé, započalo se na přelomu let 1922/23 se soukromým německým vyučováním (tzv. Privatunterricht), a to nejprve v Hlučíně a pak i v dalších hlučínských obcích. Státní moc však opakovaně zasahovala i proti této praxi, přičemž nejtvrďší reakce rovnající se fakticky zakazu této formy učení pro většinu dětí přišla roku 1936 přijetím zákona Lex Uhlíř. P. Kladiwa, „*Řeč moravská, duše pruská?*“ *Česko-německé soupeření na Hlučínsku v meziválečném období*, Hlučínsko: vlastivědný časopis Muzea Hlučínska 5, 2015, č. 2, s. 31.

Ve druhé polovině 30. let kvůli školské otázce celkově eskalovalo napětí mezi oběma stranami. Nicméně bližší pojednání o uvedeném jevu již není v možnostech předkládané studie.

Spielverein u aj. jakožto ohnisek velkoněmecké propagandy nebo zamezení pořádání veřejných schůzí a projevů německých spolků. Víceméně se však jednalo o totožné požadavky obsažené již ve výše uvedené rezoluci.⁶⁷

Poměry v opavském a hlučínském pohraničí se zabývala na podzim roku 1933 též relace prezidia ministerstva vnitra reagující tak pravděpodobně na podněty a připomínky plynoucí z poznatků získaných v rámci výše uvedených inspekčních cest.

V dokumentu je poukázáno na nutnost těsné spolupráce četnictva a finanční stráže kvůli zamezení ilegálního přechodu hranic, což, jak jsme již poznali, byla otázka, kterou projednával již zemský viceprezident Böhm během své návštěvy na Hlučínsku. Citovaný spis věnuje hlavní pozornost návrhu, který zamýšlel vyzbrojit veškeré četnictvo na Hlučínsku obušky, neboť doposud jimi disponovala sotva polovina tamního mužstva. Smysl plánovaného opatření byl vnímán hlavně v kontextu napjatých místních poměrů. Zdálo se proto vhodné umožnit ve službě využívat obušek kdykoliv dle úvahy a dle potřeb zasahujícího četníka. Podle předpisů však smělo četnictvo použít obušky pouze, intervenuje-li v semknutých řadách.⁶⁸ Pokud se přeci jen samostatný zákrok s obuškem odehrál, byla jeho aplikace vyšetřována podobně jako u střelné zbraně. Doslova se v návrhu hovoří o tom, že služební předpisy ohledně použití obušků mají být suspendovány pro hlučínský okres, přičemž se výslovně doporučuje stanovit oprávnění upotřebit obušky kdekoli a kdykoliv ve službě bez zvláštních rozkazů představených úřadů či orgánů.

Přednesený požadavek ovšem podpořen nebyl. Třinácté oddělení ministerstva vnitra zodpovídající za četnické záležitosti totiž trvalo na zásadě, že pro vyzbrojení příslušníků četnictva ve službě a četnických hlídek nepřichází pendrek v úvahu. Obušky jako takové měly nadále sloužit pouze soustředěným oddílům, pro vyzbrojení jednotlivých příslušníků platila stále jako výzbroj karabina s bodákem a šavle.

K dalším předloženým návrhům patřilo ještě kupříkladu zvýšení stavu četnických stanic z hlediska speciálního poslání některých četníků ve směru ostrahy hranic, pozorování a potírání „nezákonných výstřelků ve smýšlení a jednání obyvatelstva pod vlivem politických poměrů“. Co se týče dané problematiky, dle sdělení prezidia ministerstva vnitra bylo posílení stanic již provedeno v celém pohraničním pásmu. Nicméně okresní hejtmán v Hlučíně byl přesto vyzván, aby přezkoumal možnost dalšího eventuálního zesílení stanic neležících na hranicích a v případě potřeby si vyžádal další posily.⁶⁹

O situaci na Hlučínsku se hovořilo též v pravidelné pololetní relaci Zemského četnického velitelství v Brně adresované ministerstvu vnitra 30. července 1933.⁷⁰ Poukazovalo se především na zvýšenou propagaci připojení Hlučínska k Německu. Jinak bezpečnostně-politické problémy hlučínského regionu odpovídaly dle uvedených informací obdobné situaci v celém říšskoněmeckém pohraničí, kde všeobecně probíhala protistátní agitace

67 ZA Opava, PŘMO, č. kart. 350, sign. 13/176.

68 Přesněji řečeno se obušky aplikovaly buďto při zakročování v semknutých útvech, a to v první řadě, přičemž druhá linie postupovala ve vhodné vzdálenosti s karabinou „na bodák“, nebo při zásahu v rojnici, následoval-li za ní semknutý oddíl jako záloha. NA Praha, MV–SR, č. kart. 3927, 13/41/1.

69 NA Praha, Prezidium ministerstva vnitra, č. kart. 1356, sign. VIII/1/3.

70 Dané relace informovaly každé pololetí nadřízená místa o poměrech uvnitř četnického sboru a o jeho výkonné službě v rámci stanoveného obvodu, a to na základě konkrétních poznatků a zkušeností získaných při jednotlivých přehlídkách uskutečněných během uplynulého půl roku.

podněcovaná ze zahraničí, což vedlo ze strany četnictva jak k zatýkání hlavních agitátorů, tak k podniknutí mnoha domovních prohlídek, při nichž bylo zadrženo mnoho občanů, většinou nerozvázných mladíků, přičemž dost podezřelých přeběhlo do Německa, kde někteří vstoupili do formací NSDAP.⁷¹ Výše popsané problémy podnítily zemský úřad k nařízení, aby všechny četnické stanice v říšskoněmeckém pohraničí byly v měsíci květnu, resp. červnu zesíleny padesáti četníky z cizích okresů.⁷² Bohužel zvláště tento krok státních úřadů není v dochovaných pramenech přesněji konkretizován, je tedy otázkou, kolik četnických posil přibýlo právě do oblastí Hlučínska. Nároky na výkon služby spojené s neoprávněnými přechody hranic a nepřipustnou činností říšskoněmeckých orgánů na území ČSR si ovšem vyžádaly zesílení četnických stanic již koncem dubna, kdy bylo trvale odkomandováno 154 četníků v rámci obvodu Zemského četnického velitelství v Brně.

Hospodářská krize se na bezpečnostní situaci v regionu v daném období odrazila též nárůstem majetkových deliktů. Zmíněné faktory vedly ve výsledku k nutnosti přijmout v roce 1933 nově daleko vyšší počet četníků na zkoušku, než jak dopředu stanovil systemizovaný stav, ve kterém se počítalo s normálními poměry.⁷³

Posílení osazenstva četnických stanic bylo zcela logickým a obvyklým krokem, jak čelit momentální mimořádné situaci, nicméně realizován byl též krok trvalého rázu, jímž se státní správa rozhodla dlouhodoběji řešit problémy v pohraničním území státu. Dnem 1. září 1933 vznikly pohotovostní oddíly.⁷⁴ Hlavním úkolem uvedených útvarů bylo podporovat a doplňovat služební činnost četnických stanic příkázaného obvodu, pokud jde o udržení veřejného pokoje a pořádku.⁷⁵ Za tímto účelem konala část pohotovostního oddílu pravidelné obchůzky (objížd'ky) v celém příkázaném obvodu pomocí buď vlastního motorového vozidla, nebo veřejných dopravních prostředků. V případě potřeby poskytoval pohotovostní oddíl jednak hlídky k přechodnému zesílení stanic svého obvodu, jednak krátkodobé asistence při ohrožení všeobecného klidu.

Hlavní přínos tkvěl především v tom, že ve zvláštních situacích mohlo být upuštěno od obtížných a hlavně nákladných soustředění četníků z jednotlivých stanic,⁷⁶ které vedlo k oslabování staničních obvodů, což narušovalo normální bezpečnostní službu. Značná pohyblivost oddílu daná vlastním motorovým vozidlem navíc zaručovala včasné zakročení četnictva při různých nepředvídaných incidentech. Výhodou se stalo také rychlé shromažďování zpráv umožňující zavedení účelných opatření na ochranu veřejné bezpečnosti. Pohotovostní oddíl proto věnoval na svých obchůzkách pozornost všem poměrům sociálním, politickým i jiným, „*aby vždy včas získal a soustředil zprávy*

71 Naznačený stav v zásadě koresponduje s poznatky výše citovaných studií O. Koláře, K. Maštaliřové a P. Zálešáka.

72 MZA Brno, ZČV Brno, č. kart. 443, sign. dův 17/33, f. 10–11.

73 NA Praha, MV–SR, č. kart. 3925, sign. 13/38/1.

74 Kromě Hlučina byly jednotky zřízeny v Chebu, Chomutově, Děčíně, Německém Jablonném, Trutnově, Frývaldově a Krmově.

75 Pohotovostní oddíly podléhaly jako výkonné bezpečnostní orgány politickým úřadům a postupovaly dle pokynů okresního úřadu, v jehož sídle se nacházely. Jednalo se o samostatné útvary podřízené přímo veliteli oddělení, který s ohledem na instrukce okresního úřadu řídil službu pohotovostního oddílu, kontroloval její výkon a dožíral na výcvik mužstva, v jehož čele stál vrchní strážmistr s potřebným počtem instruktorů. NA Praha, MV–SR, č. kart. 3922, sign. 13/34/23.

76 V případě hrozby narušení veřejného pořádku politické úřady po vyrozumění příslušných četnických představených nechávaly soustředit četnictvo svého obvodu na ohrožené místo.

*o připravovaných nebo hrozících rušeních veřejného pokoje a pořádku, jakož i všech proti bezpečnosti státu namířených akcích“.*⁷⁷

Zemský velitel generál Putna v pololetní zprávě ze dne 29. ledna 1934 pozitivně hodnotil přínos pohotovostních oddílů pro výkon četnické služby v pohraničním pásmu. Nové bezpečnostní složky svou pohyblivostí totiž, dle jeho názoru, významně podpořily právě tamní četnické stanice často přetížené prací.⁷⁸

Ačkoliv posílení bezpečnostního aparátu spolu s postavením dvou německých stran mimo zákon, vedlo k upevnění státní moci v regionu, mocenské a ekonomické úspěchy nacistického Německa (zejména výsledky sárského plebiscitu počátkem roku 1935)⁷⁹ nalézaly mezi obyvatelstvem značný ohlas. Touto skutečností se zabývala relace zemského prezidenta z 8. března 1935 adresovaná ministerstvu vnitra, poukazující na zvýšenou říšskoněmeckou propagační činnost v pohraničí, které říšskoněmečtí politici i vojenští činitelé věnují soustředěnou pozornost. Zmíněná aktivita se dotýkala frývaldovského, opavského a hlučínského území či průmyslové pánve moravsko-ostravské, přičemž se nejednalo dle názoru pisatele o „zjev krátkodobý a přechodný, nýbrž o propagandu cílevědomou a záměrnou proti níž bude nutno stále býti na stráži a v plné pohotovosti“. Zemský prezident tedy navrhoval zřídit a stále udržovat na Ostravsku větší bezpečnostní sbor spolu se cvičnou školou nově přijatých četníků v Moravské Ostravě, což by napomohlo k získání kompaktního a silného bezpečnostního sboru, který by bylo možné použít při zákrocích jak v německém, tak polském pohraničí. Avizovaná odbočka doplňovacího oddělení začala v Moravské Ostravě fungovat již od 1. dubna 1935.⁸⁰

Zlomovým mezníkem z hlediska bezpečnostně-politických poměrů se podobně jako jinde v německém pohraničí staly parlamentní volby v květnu roku 1935, ve kterých výrazně dominovala nově ustanovená Sudetoněmecká strana (*Sudetendeutsche Partei*, SdP). Ta se po zákazu činnosti DNSAP a DNP na podzim 1933 stala integračním prvkem německo-nacionálního hnutí. V okrese Hlučín získalo uvedené uskupení 64,35% hlasů,⁸¹ přičemž německé strany zde celkově získaly 73,24% hlasů.⁸² Čeští vlastenci vnímali daný výsledek většinou jako zradu hlučínského obyvatelstva. Proněmecky orientovaný volič však tímto

77 Aktivace pohotovostních oddílů byla náročnou záležitostí, obnášela totiž nájem místností a garáží, opatření lůžkovin, kancelářských potřeb atd., což s sebou neslo různé další obtíže. Konkrétně v Hlučíně musely být využity prostory od soukromého pronajímatele, které ovšem příliš nevyhovovaly. Zemské četnické velitelství v Brně hlásilo Ministerstvu vnitra dne 27. září 1935, že jde o velmi stísněné a nezdравé ubytování. Pro 30 četníků na zkoušku a dva strážmistry – řidiče byla k dispozici jen jedna velká místnost, která sloužila jednak jako místnost pro četníky, jednak jako učebna. Daný pokoj byl navíc přeplněn vnitřním zařízením, což vedlo k jeho špatnému vytápění. Následkem mimo jiné i uvedené skutečnosti onemocnělo v zimním období 1934–35 nachlazením 35 příslušníků pohotovostního oddílu. Dosavadní ubytování jednotky bylo proto z dlouhodobého hlediska vyhodnoceno jako neudržitelné, proto se žádalo na Ministerstvo vnitra jak o povolení dalšího nájmu jedné místnosti, tak o poskytnutí příspěvku majiteli domu k provedení nutných adaptací. NA, MV–SR, č. kart. 3922, sign. 13/34/23.

78 MZA Brno, ZČV Brno, č. kart. 445, sign. dův 3/34, f. 12.

79 Plebiscit v Sársku proběhl 13. ledna 1935 a rozhodl o připojení území, daného po první světové válce pod francouzskou správou, zpět k Německu.

80 NA Praha, MV–SR, č. kart. 3918, sign. 13/34/5; Martin LOKAJ, *Velitelé Četnického oddělení v Moravské Ostravě a podřízených okresních četnických velitelství v letech 1918–1939* (diplomová práce), Ostrava 2016, s. 39.

81 Četnické záznamy uvádějí pro SdP zisk 67 % hlasů. MZA Brno, ZČV Brno, č. kart. 447, sign. dův 14/35, f. 244.

82 M. GAWRECKÁ, *Němci ve Slezsku*, s. 210.

krokem de facto vyjádřil svou nespokojenost s ČSR a sounáležitost s německým národem. Neméně důležitými faktory, které ovlivnily zdejší výsledky voleb, byly nepochybně jak důsledky světové hospodářské krize, tak stále rezonující pruská tradice na Hlučínsku. V neposlední řadě tomu taktéž napomohla v duchu ideálů národního státu prováděná soustavná čechizace, resp. rečechizace místního obyvatelstva, a to především v oblasti školství.⁸³

Pořádkové složky pochopitelně reflektovaly dopad plánovaných a posléze uskutečněných voleb na bezpečnostní situaci v regionu. Zevrubnější náhled na tehdejší poměry přinášejí hlavně periodické pololetní zprávy jednotlivých četnických oddělení či okresních velitelství adresované v červenci 1935 Zemskému četnickému velitelství v Brně. Jak byla tedy daná problematika vnímána těmito orgány? Četnické oddělení v Moravské Ostravě se vyjádřilo jen stručně, přičemž se podívovalo nad tou skutečností, že „na Hlučínsku, ačkoliv lid nezná ani řádně německy a jest v českých spolcích /:Sokol:/ dal přece při volbách většinu hlasů straně Henleina“.⁸⁴ Opavské oddělení pro změnu upozornilo na silnou agitaci ve prospěch SdP, řešilo však též povolební politické poměry. Dle názoru v relaci prezentovaného se situace v regionu pozvolna uklidňovala mimo jiné i z toho důvodu, že bylo ze strany četnictva i úřadů rázně postupováno vůči protistátním živlům, což zřejmě přispělo k vystřízlivění „pobloudilých občanů“.⁸⁵

Co se týče okresních velitelství, tak kupříkladu Moravská Ostrava poukázala na značné procento „Hitlerovců“ nacházející se v obvodě četnických stanic Ludgeřovice a Petřkovice. Výstřelky však byly zachyceny jen ojediněle, přičemž jim bylo „rázně čeleno“.⁸⁶ Zřejmě nejpodrobnější informace o předvolebních událostech na Hlučínsku poskytlo Okresní četnické velitelství v Hlučíně. Předložená relace kupříkladu popisuje incident v Bolaticích, kde se 2. dubna 1935 shromáždilo asi 300 osob, povětšinou zemědělských dělnic požadujících povolení k odjezdu na zemědělské práce do Německa. Demonstrace byla potlačena četnictvem za součinnosti pohotovostního oddílu v Hlučíně, přičemž se demonstranti dopustili násilného činu proti osobě a majetku,⁸⁷ když pravděpodobně jeden z nich založil požár stodoly statkáře Bochýnka. Následně byl zjednán klid a pořádek.⁸⁸ Dále zpráva uvádí, že v povolebním období, tedy od 19. do 26. května, bylo četnictvem v okrese zatčeno 23 osob pro delikty vůči zákonu na ochranu republiky, přičemž to vesměs byli přívrženci Henleinovy strany. Za pozornost stojí také zmínky ohledně agitačních volebních hesel. Slibováno bylo jednak uskutečnění plebiscitu podobně jako v Sársku, jednak obsazení Hlučínska Německem po vítězství Henleinovy strany ve volbách. Uvedené přísliby údajně velmi zapůsobily též na lidi organizované v českých stranách. Relace na závěr celkově hodnotila povolební poměry jako normální, neboť došlo k uklidnění a vystřízlivění v důsledku jak nesplněných výše naznačených závazků, tak přísného zákroku četnictva proti osobám šířícím nepravdivé zvěsti.⁸⁹

83 V. PLAČEK, *Prajáci II*, s. 192.

84 MZA Brno, ZČV Brno, č. kart. 447, sign. dův 14/35, f. 64.

85 Tamtéž, f. 90–91.

86 Tamtéž, f. 205.

87 Tamtéž, f. 244. Při této akci četnictvo zatkl pět osob. Osm jedinců bylo udáno pro zločin veřejného násilí, dalších osmnáct pro přečin shluknutí a jedna osoba pro přestupek schvalování trestných činů. Celkem 60 lidí se pak nahlásilo okresnímu úřadu pro porušení zákona o organizaci politické správy.

88 Tamtéž, f. 88

89 MZA Brno, ZČV Brno, č. kart. 447, sign. dův 14/35, f. 244.

Shrneme-li shromážděné poznatky, lze konstatovat, že se bezpečnostně-politické poměry v regionu vyvíjely od 20. let v základních konturách kontinuálně. Hlavními skupinami vymezujícími se proti panujícímu režimu zůstali němečtí nacionalisté a komunisté, činní zejména v silněji industrializované východní části regionu. Nelze však podcenit dopady celospolečenského vývoje ve sledovaném období. Zatímco sčítání lidu roku 1930 proběhlo poněkud klidněji než o dekádu dříve, dopady hospodářské krize a ohlasy nástupu nacismu v Německu brzy vedly k eskalaci sociálního a nacionálního napětí. Obdobně jako v předchozím desetiletí, KSČ se v regionu dokázala prosadit pouze v omezené míře, větších úspěchů docílily politické proudy spojující sociální otázku s německým nacionalismem. Zjevným fenoménem sledovaného období je odklon velké části populace od tradičně vlivné německé křesťansko-sociální strany a příklon k radikálnějším uskupením. Projevy těchto nálad (manifestace, vyvěšování nacistických vlajek, slovní útoky na představitele a sympatizanty státního zřízení) se v zásadě shodovaly s vývojem v jiných částech pohraničí, jak ostatně dokazují jiné práce zaměřené na uvedenou problematiku.⁹⁰ Ani občasné fámy o chystaném připojení Hlučínska k Německu nepředstavovaly ojedinělý jev, podobné zvěsti jsou doloženy z jara 1935 např. z okolí Frývaldova.⁹¹ Výrazným specifikem Hlučínska je fakt, že zde iredentistické tendence vycházely z řad obyvatelstva, jež bylo de iure převážně české národnosti.

Státní orgány i české spolky bedlivě monitorovaly situaci na Hlučínsku, cesty k jejímu řešení se však hledaly poměrně složitě. Územně-správní reforma z roku 1929 se ukázala jako neúčinná a neschopná zamezit převaze německých politických stran v okrese. Státní aparát se s ohledem na nálady obyvatelstva snažil pokud možno vyhýbat silovým řešením a zachovat zdání normality, jak nejlépe dokládá již citovaná instrukce z března 1933 hledat formální záminky k rozpouštění komunistických schůzí. K přijetí rozsáhlejších bezpečnostních opatření došlo až v období po volbách roku 1935, kdy v Dolním Benešově vznikla četnická letecká hlídka a kdy se rozběhla výstavba pohraničního opevnění. Podchycení dopadů tohoto vývoje je však již námětem pro samostatnou studii.

The security-political situation in the Hlučín region as seen by the security apparatus in the first half of the 1930s

(Summary)

As well as in the previous decade, the state authorities and Czech associations closely monitored the situation in the Hlučín region, but the ways to solve it were rather complex. The 1929 Territorial-Administrative Reform proved to be ineffective and unable to prevent the predominance of German political parties in the district. The state apparatus, with regard to the mood of the population, tried to avoid forceful solutions and to preserve the appearance of normality, as best illustrated by the aforementioned March 1933 instruction to seek formal pretexts for the dissolution of communist meetings. The adoption of more extensive security measures took place only after the elections in 1935, when a gendarmerie air patrol was established in Dolní Benešov and when the construction of the border fortifications commenced.

⁹⁰ Viz poznámku č. 3

⁹¹ Státní okresní archiv Jeseník, fond Okresní úřad Jeseník I, inv. č. 741, č. kart. 14.